

УДК 343.1

DOI 10.36919/3041-1149(Print).4.2024.114-120

М. І. Смирнов,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу,

Національний університет

«Одеська юридична академія»

email: smirnov_maksim@ukr.net

ORCID ID 0000-0002-4563-5902

ОСОБЛИВОСТІ, ПОРЯДОК ТА ВИПАДКИ ПРОВЕДЕННЯ КОНСУЛЬТАЦІЙ ЦЕНТРАЛЬНИМ ОРГАНОМ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

У статті визначається предметна сфера діяльності центральних органів України, а також особливості, порядок і випадки проведення консультацій з Міжнародним кримінальним судом (далі – МКС).

Обґрунтовується твердження, що в ст. 545, 574, 618 КПК України по-різному визначаються предметна сфера діяльності, повноваження, функції центрального органу України та хто саме може бути віднесений до нього.

Звертається увага на те, що ст. 619 КПК України передбачає повноваження центрального органу України під час співробітництва з МКС проводити консультації. Саме центральні органи України застосовують, передбачені КПК України й Римським статutom (далі – РС) різні форми та процедури співробітництва України з МКС з метою сприяння здійсненню розслідування, кримінального переслідування, притягнення до кримінальної відповідальності та покарання осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС.

Наголошується, що порядок та особливості проведення консультацій центрального органу України з МКС безпосередньо не передбачені в КПК України та РС.

Обґрунтовується висновок, що з урахуванням положень КПК України та РС, що регламентують повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС, можна сформулювати основні етапи процесу проведення консультацій, які охоплюють: 1) оцінку ризиків; 2) ініціювання консультацій; 3) дотримання процедури консультацій; 4) прийняття рішення після проведення консультацій; 5) документування (фіксація) проведення та результатів консультацій; 6) конфіденційність.

Звертається увага на те, що передбачений ст. 619 КПК України перелік випадків проведення консультацій з МКС не є вичерпним. Консультації або узгодження з МКС можуть проводитися в інших випадках, передбачених розділом IX² КПК України або РС, на прохання центрального органу України або МКС.

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, Римський статут, ратифікація, міжнародний кримінальний суд, консультації, центральні органи України, функції, повноваження.

Постановка проблеми. Обов'язок співробітництва з Міжнародним кримінальним судом є незаперечним для держав, які є учасниками Римського статуту Міжнародного кримінального суду [1]. У своїй діяльності МКС повністю покладається на співробітництво з державами, починаючи від виконання прохання про надання допомоги через проведення процесуальних дій на території України та закінчуючи надскладною формою співробітництва, пов'язаною із передачею особи до МКС.

Таке співробітництво з МКС здійснюється в порядку, визначеному КПК України та РС, з урахуванням особливостей, передбачених розділом IX² КПК України, яким серед іншого передбачено центральні органи України щодо співробітництва з МКС і його повноваження. Саме центральні органи України застосовують передбачені КПК України та РС різні форми й

процедури співробітництва України з МКС з метою сприяння здійсненню розслідування, кримінального переслідування, притягнення до кримінальної відповідальності та покарання осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під юрисдикцію МКС. Крім того, ст. 619 КПК України передбачає повноваження центрального органу України під час співробітництва з МКС проводити консультації. Тому досить важливо визначити особливості, порядок і випадки проведення таких консультацій під час співробітництва центральним органом України з МКС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опосередковано цього питання стосувалися деякі дослідження таких учених, як: Ю. Аносова, В. Антипенко, М. Антонович, О. Базов, Н. Боднар, М. Буроменський, В. Буткевич, В. Ведькал, О. Виноградова, Р. Волинець, І. Гловюк, В. Гутник, М. Гнатівський, О. Дроздов, Н. Дрьоміна, О. Задорожній, К. Задоя, Н. Зелінська, У. Коруч, О. Кучер, М. Пашковський, С. Перепьолкін, В. Пилипенко, В. Попович, В. Попко, А. Підгородинська, Т. Рибалко, М. Селівон, Т. Сироїд, О. Червякова, О. Чернецька, Є. Щербань, К. Юртаєва, Я. Яворський та інші. Однак поза їх увагою залишилося питання визначення особливостей, порядку та випадків проведення консультацій під час співробітництва центральним органом України з МКС.

Мета дослідження полягає в потребі визначити особливості, порядок та випадки проведення консультацій під час співробітництва центральним органом України з МКС.

Виклад основного матеріалу. Центральними органами України щодо співробітництва з МКС є Офіс Генерального прокурора – в процесі розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, які випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС, та Міністерство юстиції України – під час виконання вироків чи інших рішень МКС, ухвалених за результатами розгляду справи.

Співробітництво з МКС у ході здійснення ним розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, які випливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС, віднесено до основних напрямів міжнародного співробітництва органів прокуратури України [2, с. 227–231].

Організація роботи у сфері міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, а також з питань співробітництва з МКС покладена на підрозділи міжнародно-правового співробітництва Офісу Генерального прокурора. Саме підрозділ міжнародно-правового співробітництва Офісу Генерального прокурора визначений відповідальним за забезпечення співробітництва з МКС згідно з РС і КПК України, зокрема розгляд, організацію виконання прохань МКС про співробітництво (надання допомоги, тимчасовий арешт, арешт і передачу особи; інших прохань, які можуть направлятися відповідно до РС), а у виняткових випадках безпосереднє виконання таких прохань; проведення консультацій з МКС; погодження з Генеральним прокурором або виконувачем його обов'язків проведення процесуальних дій на території України уповноваженими Прокурором і працівниками МКС [3].

Варто зазначити, що повноваження центрального органу України, які передбачені ст. 619 КПК України, не є вичерпними. Залежно від форм і процедур співробітництва з МКС центральні органи України можуть здійснювати інші повноваження, які передбачені КПК України та РС.

КПК України безпосередньо визначає центральні органи України з питань міжнародного співробітництва в стст. 545, 574, 618 КПК України. Предметний аналіз зазначених та інших статей дозволяє нам зробити висновок, що в ст. 618 КПК України по-різному визначаються предметна сфера діяльності, повноваження, функції центрального органу України та хто саме може бути віднесений до нього. Відмінність полягає в такому.

Залежно від визначення поняття «центральні органи України». На відміну від розділу IX КПК України в розділі IX² КПК України використовується лише термін «центральный орган України», що пояснюється тим, що співробітництво з МКС детально регламентовано КПК України та РС і здійснюється на рівні вже визначених державою центральних органів без можливості залучення додатково уповноважених органів.

Залежно від нормативно-правового регулювання здійснення співробітництва центральними органами України. Співробітництво центральних органів України з МКС здійснюється в порядку та з урахуванням особливостей, передбачених насамперед розділом IX² КПК України, норми якого детально регламентують порядок та особливості взаємодії правоохоронних і судових органів України з МКС у питаннях здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС. Крім того, під час співробітництва з МКС центральні органи України у випадках, визначених у КПК України, звертаються до норм розділу IX КПК України.

Залежно від правових підстав здійснення співробітництва центральними органами України. Співробітництво центральних органів України з МКС не може ґрунтуватися на засаді взаємності, а здійснюється на підставі КПК України та багатостороннього міжнародного договору – РС, в якому кодифіковано матеріальні й процесуальні норми, встановлюється структура, функції та юрисдикція суду.

За предметною сферою діяльності центральних органів України. Стаття 618 та розділ IX² КПК України обмежують предметну сферу діяльності центральних органів України лише питаннями співробітництва з МКС під час здійснення розслідування, судового розгляду та виконання рішень МКС. Деякі із перерахованих розділом IX КПК України напрямів взаємодії можуть входити до предметної сфери діяльності центральних органів України, але всі вони обов'язково в певний спосіб будуть пов'язані з МКС. Зокрема, надання правової допомоги МКС через проведення процесуальних дій на території України; отримання правової допомоги від МКС через проведення процесуальних дій; передання кримінального провадження до МКС; перейняття кримінального провадження від МКС щодо злочинів проти відправлення ним правосуддя; затримання, тимчасовий арешт, арешт і передача; тимчасова передача особи до МКС для проведення процесуальних дій; передача особи до МКС у спрощеному порядку; виконання вироків і рішень МКС.

За повноваженнями центральних органів України. Повноваження та функції центральних органів України, відповідно до ст. 618 КПК України, обумовлені особливою правовою природою співробітництва з МКС і поширюється виключно на співробітництво з МКС.

Залежно від стадії кримінального провадження. Відповідно до ст. 618 КПК України центральними органами України щодо співробітництва з МКС є Офіс Генерального прокурора – в процесі розслідування та судового розгляду, а також виконання інших повноважень, які впливають із зобов'язань України у зв'язку з визнанням Україною юрисдикції МКС, і Міністерство юстиції України – під час виконання вироків чи інших рішень МКС, ухвалених за результатами розгляду справи.

Залежно від ступеня тяжкості злочинів. Співробітництво з МКС безпосередньо пов'язано з його предметною юрисдикцією (*ratione materiae*) та охоплює найбільш тяжкі злочини, що викликають занепокоєння міжнародного співтовариства, а саме злочин агресії, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин геноциду (ст. 5–8 РС). Співробітництво з МКС здійснюється лише щодо найтяжчих міжнародних злочинів. Окремо варто зазначити, що МКС має юрисдикцію щодо злочинів проти відправлення ним правосуддя (ст. 70 РС).

За метою співробітництва центральних органів України. Центральні органи України, зазначені у ст. 618 КПК України, здійснюють співробітництво з МКС з метою сприяння здійсненню розслідування, кримінального переслідування, притягнення до кримінальної відповідальності та покарання осіб, які вчинили найтяжчі міжнародні злочини, що підпадають під його юрисдикцію. Крім того, метою такого співробітництва може бути виконання прохань МКС щодо розслідування злочинів проти відправлення ним правосуддя.

Порядок та особливості проведення консультацій центрального органу України з МКС безпосередньо непередбачені в КПК України та РС. Проте з урахуванням положень КПК України та РС, що регламентують повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС, можна сформулювати *основні етапи цього процесу*, які передбачають:

1. *Оцінку ризиків.* Перед початком консультацій центральний орган України проводить оцінку ризиків, які можуть виникнути у зв'язку з виконанням прохання МКС, зокрема щодо можливого порушення публічного порядку, національної безпеки та інших зобов'язань України.

2. *Ініціювання консультацій.* Ініціювати проведення консультацій може або центральний орган України, або МКС, якщо є підстави занепокоєння щодо виконання прохання про надання допомоги або інше співробітництво.

3. *Дотримання процедури консультацій.* Консультації можуть проходити у форматі особистих зустрічей або в письмовій формі. Обидві сторони можуть обмінюватися інформацією, документами та висловлювати свої позиції з предмета консультації.

4. *Прийняття рішення після проведення консультацій.* Після завершення консультації центральний орган України ухвалює рішення щодо виконання або відкладення виконання прохання МКС. Якщо після проведення консультацій залишається ризик того, що виконання прохання може порушувати публічний порядок чи завдати шкоди національній безпеці України, кримінальному провадженню на території України, якого не стосується прохання, або призвести до порушення зобов'язань перед іноземною державою відповідно до міжнародного договору України, центральний орган України може прийняти рішення про відмову в його виконанні.

5. *Документування (фіксація) проведення та результатів консультацій.* Хід і результати консультацій повинні бути задокументовані для подальшого використання та можливого контролю.

6. *Конфіденційність.* Хід і результати проведення консультацій можуть супроводжуватися умовами конфіденційності, що може бути обумовлено інтересами розслідування, які здійснює МКС; інтересами України або інших держав, захистом свідків і потерпілих тощо.

Стаття 619 КПК України передбачає повноваження центрального органу України проводити консультації з МКС у випадках, передбачених КПК України та РС. Крім того, в ст. 618, 625, 630, 633 розділу IX² КПК України використовується термін «узгодження». Вважаємо, що таке узгодження центрального органу України має також відбуватися через проведення відповідних консультацій з МКС.

Центральний орган України проводить консультації з МКС у таких випадках:

1. *Якщо виконання прохання МКС може порушувати публічний порядок чи завдати шкоди національній безпеці України.*

Ч. 9 ст. 621 КПК України передбачає, що центральний орган України після проведення консультацій з МКС може повністю або частково відмовити у виконанні прохання МКС про надання допомоги, якщо наслідком такого виконання може стати розголошення відомостей, які стосуються національної безпеки України. Саме це зазначено у ч. 4 ст. 93 РС, зокрема, держава може відмовити у виконанні прохання про допомогу цілком або частково лише в тому випадку, якщо прохання стосується пред'явлення будь-яких документів чи розкриття доказів, що стосуються її національної безпеки.

Крім того, ч. 5 ст. 622 КПК України передбачає, якщо під час виконання прохання МКС про співробітництво компетентним органом України буде з'ясовано, що виконання прохання може призвести до розголошення відомостей, які стосуються національної безпеки України, компетентний орган України зупиняє виконання такого прохання та невідкладно інформує про це центральний орган України. Центральний орган України проводить консультації з МКС з метою визначення умов подальшого виконання прохання та запобігання розголошенню відомостей, які стосуються національної безпеки України. Якщо за результатами консультацій буде встановлено, що надати відповідні відомості на прохання МКС про співробітництво без шкоди для національної безпеки України неможливо, центральний орган України повідомляє про це МКС, зазначаючи конкретні мотиви свого рішення, крім випадків, якщо опис таких мотивів може завдати шкоду національній безпеці України.

2. *Якщо виконання прохання МКС може завдати шкоди кримінальному провадженню на території України, якого не стосується прохання.*

У разі якщо негайне виконання прохання перешкоджає досудовому розслідуванню або судовому розгляду в Україні іншої справи, ніж та, якої стосується прохання, центральний орган України може відкласти виконання прохання МКС про надання допомоги на строк, погоджений з МКС (п. 1 ч. 3 ст. 621 КПК України).

Крім того, ст. 94 РС передбачає можливість відстрочки виконання прохання МКС у зв'язку зі здійснюваним розслідуванням або судовим переслідуванням у запитуваній державі. Так, якщо негайне виконання прохання перешкоджає здійснюваному розслідуванню або кримінальному переслідуванню в іншій справі, ніж та справа, якої стосується прохання, запитувана держава може відстрочити виконання цього прохання на строк, погоджений із МКС. Проте така відстрочка не повинна перевищувати строк, потрібний для закінчення відповідного розслідування або кримінального переслідування в запитуваній державі. Перед прийняттям рішення про відстрочку запитувана держава повинна розглянути питання про те, чи може допомога бути надана негайно з дотриманням певних умов. У разі прийняття рішення про відстрочку Прокурор МКС, однак, може вимагати вжиття заходів для збереження доказів [1].

Також ч. 4 ст. 89 РС зазначає, якщо щодо розшукуваної особи здійснюється кримінальне провадження або вона відбуває покарання в запитуваній державі за інший злочин, ніж той, у зв'язку з яким запитується передача до МКС, запитувана держава після прийняття свого рішення про задоволення прохання консулюється із МКС.

Положення КПК України, а саме ч. 3 ст. 633, повністю узгоджується з РС і містить положення, відповідно до якого у разі, якщо стосовно особи на території України здійснюється кримінальне провадження або вона відбуває покарання за інший злочин, ніж той, якого стосується прохання МКС про арешт і передачу, центральний орган України може відкласти фактичну передачу такої особи на строк, узгоджений з МКС [1].

3. Якщо виконання прохання МКС може призвести до порушення зобов'язань перед іноземною державою відповідно до міжнародного договору України.

Якщо виконання прохання МКС стосується передавання відомостей, одержаних Україною на умовах конфіденційності від іноземної держави або міжнародної організації, центральний орган України попередньо запитує згоду тієї держави або міжнародної організації на передавання цих відомостей. Якщо держава, яка не є учасницею РС, або міжнародна організація відмовляється надати згоду на розкриття відомостей, про які йдеться в проханні МКС, центральний орган України повідомляє МКС про неможливість виконання прохання (ч. 4 ст. 622 КПК України).

Варто зазначити, що *передбачений ст. 619 КПК України перелік випадків проведення консультації з МКС не є вичерпним*. Консультації або узгодження з МКС можуть проводитися в інших випадках, передбачених розділом IX² КПК України або РС, на прохання центрального органу України або МКС. Зокрема, розділом IX² КПК України передбачено проведення консультацій з МКС у таких випадках під час: 1) передавання кримінального провадження в рамках співробітництва з МКС (ч. 3 ст. 620); 2) виконання прохання МКС про надання допомоги (чч. 2, 4 ст. 621); 3) вживання заходів для забезпечення збереження доказів на території України на прохання МКС (ч. 2 ст. 623); 4) розгляду клопотання про застосування до особи запобіжного заходу як тримання під вартою на прохання МКС про тимчасовий арешт (ч. 9 ст. 629); 5) вирішення питання про витрати, що виникли на території України у зв'язку з виконанням прохань МКС про співробітництво (ч. 2 ст. 635); 6) повідомлення МКС про готовність прийняття засуджених осіб для відбування покарання як позбавлення волі (п. 2 ч. 3 ст. 618); 7) прийняття рішення центральним органом України про тимчасову передачу особи до МКС для проведення процесуальних дій (ч. 3 ст. 625); 8) передачі особи до МКС у спрощеному порядку (ч. 5 ст. 630); 9) організації передачі особи до МКС (ч. 2 ст. 633).

Можливість центрального органу України щодо проведення консультацій з МКС передбачена також ст. 97 РС. Зокрема, держава невідкладно проводить консультації з МКС, якщо, отримавши прохання, виявляє проблеми, які можуть перешкоджати виконанню прохання або виключають можливість його виконання. Такі проблеми можуть охоплювати: 1) недостатність інформації для виконання прохання; 2) у разі прохання про передачу неможливість установити, незважаючи на всі докладені зусилля, місце перебування розшукуваної особи або якщо результати здійсненого розслідування доводять, що особа, яка перебуває в запитуваній державі, явно не є особою, зазначеною в ордері; 3) той факт, що виконання прохання в його нинішньому вигляді потребувало б від запитуваної держави порушення існуючих раніше договірних зобов'язань стосовно іншої держави [1].

Крім цієї статті, про випадки консультації держави з МКС у процесі співробітництва з різних питань зазначається в таких статтях РС під час: 1) з'ясування причин відмови держави щодо розкриття інформації або документа (ст. 72); 2) співробітництва з державою в здійсненні арешту й передачі особи (ст. 89); 3) розгляду прохання про арешт і передачу особи (ст. 91); 4) виконання прохання про надання допомоги у зв'язку зі здійсненням розслідувань або кримінального переслідування (ст. 93); 5) розгляду прохання про інші форми допомоги (ст. 93); 6) виконання прохань, поданих відповідно до ст. 93 та 96 РС (ст. 99); 7) вирішення питань про витрати, пов'язані з виконанням прохань на території запитуваної держави (ст. 100); 8) вирішення питання про передачу особи, яка здійснила втечу з-під варти й залишала державу виконання вироку (ст. 111).

Висновки. Повноваження центрального органу України, які передбачені ст. 619 КПК України, не є вичерпними. Залежно від форм і процедур співробітництва з МКС центральні органи України можуть здійснювати інші повноваження, які передбачені КПК України та РС.

Порядок і особливості проведення консультацій центрального органу України з МКС безпосередньо непередбачені у КПК України та РС. Проте з урахуванням положень КПК України та РС, що регламентують повноваження центрального органу України з питань співробітництва з МКС, можна сформулювати основні етапи процесу проведення консультацій, які охоплюють: 1) оцінку ризиків; 2) ініціювання консультацій; 3) дотримання процедури консультацій; 4) прийняття рішення після проведення консультацій; 5) документування (фіксація) проведення та результатів консультацій; 6) конфіденційність.

Передбачений ст. 619 КПК України перелік випадків проведення консультації з МКС не є вичерпним. Консультації або узгодження з МКС можуть проводитися в інших випадках, передбачених розділом IX² КПК України або РС, на прохання центрального органу України або МКС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
2. Смирнов М. І. Співробітництво України з Міжнародним кримінальним судом, як механізм притягнення до відповідальності росії за злочин агресії проти України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 6. С. 227–231.
3. Про організацію роботи органів прокуратури України у сфері міжнародного співробітництва : наказ Генерального прокурора України від 12 вересня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0258905-23#Text>

REFERENCES

1. Rymyskyi Statut Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu (1998, lypnia 17). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text [in Ukrainian].
2. Smyrnov, M. I. (2022). Spivrobitnytstvo Ukrainy z Mizhnarodnym kryminalnym sudom, yak mekhanizm prytyahnnennia do vidpovidalnosti rosii za zlochyn ahresii proty Ukrainy. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. 6, 227–231 [in Ukrainian].
3. Pro orhanizatsiiu roboty orhaniv prokuratury Ukrainy u sferi mizhnarodnoho spivrobitnytstva : nakaz Heneralnoho prokurora Ukrainy (2023, September 12). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0258905-23#Text> [in Ukrainian].

M. I. Smyrnov. THE FEATURES, PROCEDURES, AND CASES FOR CONDUCTING CONSULTATIONS BETWEEN THE CENTRAL AUTHORITY OF UKRAINE AND THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

The article defines the subject area of activity of the central authorities of Ukraine, as well as the features, procedures, and cases for conducting consultations with the International Criminal Court (ICC).

It argues that Articles 545, 574, and 618 of the Criminal Procedure Code (CPC) define the subject area of activity, powers, and functions of the central authority of Ukraine differently, including who may be classified as such.

Attention is drawn to the fact that Article 619 of the CPC stipulates the powers of the central authority of Ukraine during cooperation with the ICC to conduct consultations. The central authorities of Ukraine apply various forms and procedures of cooperation with the ICC, as provided by the CPC and the Rome Statute, to facilitate investigations, criminal prosecutions, the prosecution of individuals who have committed the gravest international crimes within the jurisdiction of the ICC.

It is emphasized that the order and features of consultations conducted by the central authority of Ukraine with the ICC are not directly specified in the CPC or the Rome Statute.

The conclusion is drawn that, considering the provisions of the CPC and the Rome Statute governing the powers of the central authority of Ukraine regarding cooperation with the ICC, the main stages of the consultation process can be formulated, which include: 1) risk assessment; 2) initiation of consultations; 3) adherence to the consultation procedure; 4) decision-making after consultations; 5) documentation (recording) of the conduct and results of consultations; 6) confidentiality.

It is noted that the list of cases for conducting consultations with the ICC provided in Article 619 of the CPC is not exhaustive. Consultations or agreements with the ICC may take place in other cases specified in Chapter IX-2 of the CPC or the Rome Statute, at the request of the central authority of Ukraine or the ICC.

Key words: *criminal procedure code, Rome statute, ratification, International criminal court, consultations, central authorities of Ukraine, functions, powers.*

Стаття надійшла до редколегії 3 жовтня 2024 року